

תהלים מזמור מ"ט

מפורש ע"י שד"ל*).

המשורר הקהתי מבני קרח. הלא הוא הימן (ד"ס א' ו' י"ח) (או אחד מאלהיו) ראה דברי אסף אחיו הגרשוני העומד על ימיו (שם פסוק כ"ד) במזמור ע"ח האזינה עמי תורתו וגו' אפתחה במשל פי אביעה חירות מני קדם. ורצה להגדיל מעלת שירו על מעלת שיר אסף. ואמר שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלג. כלומר הדברים שאני בא לומר אינם מתיחסים לישראל לבדם אבל הם ראויים שישמעו אותם כל בני העולם; ותחת שאסף אמר אביעה חירות מני קדם. כלומר שהוא בא לספר ספורים קדמונים שאין בהם שום חדוש ולא חכמה מלך המשורר. הוא אומר אפתח בכנור חידתי שהיא כולה שלי ופרי תבונתי וכמו שאמר פי ידבר חכמות והנות לבי תבונות: גם בני אדם. אותם שאין להם מעלה אחרת אלא שהם מהמין האנושי בני אדם וחוה: גם בני איש. אותם שאביהם או אחד מזקניהם היה איש מיוחד ונכבד הנבדל ונודע מלך מעלתו. כמו הלא איש אתה ומי כמוך בישראל (ש"א כ"ו ע"ו). והנה תחלה הזכיר החלוק שבין בני אדם מלך אבותיהם. ואח"כ הזכיר ההפרש שבניהם מלך הממון. ואמר יחד עשיר ואביון:

פי ידבר חכמות. דברי חכמה. וכן תבונות. דברי תבונה. וכן לרקות מעשי לרקה: והנות לבי. מה שאדבר צפי אינם דברים אמורים במקרה אבל הם

דברים שהייתי בהם בלבי ומחשבותי שחשבתי בלבי הם דברי תבונה:

אטף למשל אזני. אני רוצה לנגן בכנור כדי לעורר בלבי רוח השיר. אבל הנגון הזה לא יהיה נגון שמחה וששון. או נגון קינה והספד. או נגון תהלה ותורה. אבל יהיה נגון הראוי לדברי חכמה. משל וחידה; ואני אטף אזני לאותי נגון למודיי (מוזיקה דיאקטיקה) הנקרא משל. ומתוך כך אפתח והתחיל בכנור את חידתי — הפירוש הזה איננו ברור לי למעלה מכל ספק וכן הוא מתיישב על מלות אטף למשל אזני יותר מכל מה שמאלתי בדברי

המפורשים. וסוף סוף הבנת המזמור איננה תלויה בהבנת הפסוק הזה:

למה אירא בימי רע. ימי רע הם זמן המגפה כמעט להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת (תהלים ל"ד י"ב). וכוננת המשורר לומר שאין

ראוי לפחד כשהמות חוטף בני אדם לאלפים ולרבבות. כי אמנם הכל בהשגחה ובנזרה אלהית. ולא במקרה. וכמעט יפול מלךך אלק ורובה מימיך אלק

לא יגש (תהלים ל"א ז'). עון עקבי יסובני. בזמן שהעונש והחולי הרודף אחרי הוא מקיף אותי מכל לך. כלומר למה אירא ביום רעה ומגפה. ביום שהמות

יפול אחרי אלק ורובה מימיני:

* ע"י שני המזמורים מ"ט כ"ח בפסם בלופה להמניד שנה שמיית עמוד 53. 61.

עון עקבי. העון (העונש, המות) הבא אחרי ובעקבותי. על דרך לאי לך בעקבי האל (שיר השירים א' ח'); והעון הזה הבא אחרי הוא ג"כ מקיף חותי מכל צד. ואחר שאמר שאין ראוי לו לפחד מן המגפה. אמר כי לא כן הרשעים הצוטחים על חילם וברוב עשרם יתהללו. להם ראוי לפחד בזמן המגפה. כי איש מהם לא יוכל לפדות את אחיו; ולא יוכל לתת לאלהים כפרו. ופדיון נפשם הוא יקר עד מאד. ועם היותם עשירים גדולים אין ידם משנת לפדות נפשם. ועם כל מה שיאמרו לתת לפדיונם לעולם פדיונם חדל ונמנע:

יחיי עוד לנצח. דבק למעלה. אח לא פרה יפרה איש לא יתן לאלהים כפרו באופן שאחיו יחיה עוד לנצח ולא יראה השחת; אבל בהפך יראה חכמים ימותו וגו'. החכמים האמורים כאן הם העשירים שהלליחו להרבות נכסים. והם נחשבים כחכמים בעיני חבריהם העשירים והם הם כסיל ובער שהזכיר אח"כ באמרו יחד כסיל ובער יאבדו. ואח"כ פירש ועזבו לאחרים חילם. כי הכוונה אינה אלא על העשירים שלא יועיל להם כספם וזהבם להגילם מן המות. וחלילה חלילה לפרש יאבדו על אבדן הנשמה. ודברי רש"י כאן בסוף הפסוק. אע"פ שהם גם ברש"י כ"י על קלף שבירי. ג"ל שהם תוספת שהוסיפו אחרים שלמדו כן מן המתפלספים השוללים ההשוארות ממי שלא הוליא שכלו מן הכח אל הפעל; כי אמנם רש"י שלא היו לו לעינים רק דברי רז"ל היה יכול לומר שקצת מן הרשעים לא יקומו בחייית המתים. אך לא היה יכול לפרש יחד כסיל ובער יאבדו שגפם הבערים והסכלים (אף אם אינם רשעים) תהיה אוזבת ונכרתת: קרבם בתימו לעולם. המשורר מלעיג על העשירים ומגיד מחשבותיהם. ואומר כי לפי דעתם. פנימיות בתיהם תעמוד לעולם כמו שהיא עתה. קירות בתיהם וחדריהם ומקוותם וארנוניהם וכסאותם וכל כליהם יהיו תמיד כמו שהם. ולא יעלו על לבם כי אחרי מותם יבאו בתיהם ביד זרים ויעשו בתיהם כרצונם. ולא יהיה עוד זכרון לבעלים הראשונים. וכן הם חושבים כי משכנותם יעמדו לדור ודור. ותמיד יהיו נקראים על שמם. וכן יהיו שמונתם נקראים לעולם עלי אדמות. על אחזת נחלתם. ולא ידעו ולא יבינו כי גם משכנותם גם שדותיהם יפלו ביד זרים ויאבד שמם ולא יזכר עוד: קרבם בתימו. קרבם של בתימו. על דרך בני בעור. חיתו יער. והכוונה פנימיות בתיהם:

ואדם ביקר בל ילין וגו'. ועוד בגאות לבם הם חושבים כי כל אדם שאינו עשיר ושאינו מתנהג בגדולה וכבוד הוא נמשל כבהמות. והוא וכן דומין. מלך ואדם היא בטעם מפסוק. ומלת ביקר היא במשרת. כך הדפים ר' וחלק היידיהיים בתהלים מדוויק שלו וכן הדפים אחריו ר' יצחק בן אריה ה"ז. וכן מלא יוסן היינריך מיכילים בכ"י אחד:

זה דרכם כסל לנו. זה שאמרת ואתם ביקר בל ילין וגו' זה הוא מה שהם אומרים וכן הוא דרך הנהגתם. כלומר דרך כסילות שלהם. והוא לבקש העושר והכבוד והפנימונים; ותחת שהם אומרים כי מי שאינו עושה כן הוא נמשל כבהמות. הנה באמת הם באמת דומים לבהמות. ואמריהם בפייהם

ירלו. אחרי הבהמות וכמו שהבהמות עושות. כך הם בפייה ירלו. חפס
 ומתחתם הוא בפייה. כלומר בתאכל ומשתה: בפייה. על דרך כל עמל אדם
 לפיו; בפייה ירלו. על דרך לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש יראה:
 ואחר שהמשילים לבהמות מזד מרוסם. המשילים לבהמות גם בבחינת מיתתם
 ואמר כלאן (אשר לעבד תובלן בלי שיסיה בזן לא כח ולא שכל להמלט)

לשאלו שמו. הולכים גדודים גדודים לשאלה: שמו ענינו כמו שמו (משרש שית)
 כמו שמו בשמים פיהם. וכאן הוראת המלה כמו אשר סביב שמו עלי. שענינו
 גאספו וזאו בצבא. והוסיף ואמר מות ירעם. אחר שהמשילים ללאן אחר
 שהרועה שלהם אינו הלח המות. והוא המנהל אותם לשאלה. ואחר שהם
 מתים אז ירדו וימשלו בס אנשים ישרים. לבקר. בכל יום תמיד. וזה אמנם
 קשה להבין. איך ימשלו בני אדם באותם שכבר מתו? אך האמת הוא כי
 אחר שאמר קראו בשמותם עלי אדמות. אמר וירדו בס והכוונה ימשלו בבתייהם
 (הקראים בשמותם) ויעשו בהם כרצונם. להפיל ולהרוס. לבנות ולנטוע — ודוגמת
 זה בדברי וירגילי *jam proximus ardet Uealegon* אוקליגון הוא שם בעל
 הבית. והמשורר אומר שאחזה בו האש. והכוונה שאחזה האש בביתו. —
 יארום לבנות שאלו וגו'. השאלו יבלה נירס וחוקס (שהוא גופס). אחרי לאתו
 מוצול לו. הוא הארמון שבנה לו. כלומר העשיר מוכרח לעזוב משכנו אחר
 הקים לו לכבוד ולתפארת. ולהיות בלה ובלה בשאלו:

אך אלהים יפרה נפשי מיד שאלו "וגו". הן אמת כי אין אדם נמלט
 מנדרת שאלה. אך אלהים יפרה נפשי מיד שאלו מצד שלא יניח לשאלו
 שימשכו אליו עם כל העם המתים בימי רע. בזמן המנפה. אבל יקחני הוא
 (האל) כשירטה. בהשגחה פרטית. בזמן הראוי לי לעובדי. לפי מה שתגזור
 חכמתו: אל תירא וגו' המשורר אומר ללבבו אל תירא ואל תאמר אין דין ואין
 דין. כשתראה כי יעשיר איש וירבה כבוד ביתו. כי אמנם כל הכבוד הזה לא
 יקחנו עמו במותו. ולא ירד אחריו כבודו. הן אמת כי הוא מתבדק בלבבו
 בחייו. והוא אומר לעצמו אשרך וטוב לך שאחזה בזה מן העולם הזה. וגם
 בני אדם יודוך וישבחוך כשאתה מיטיב לעמך — אבל תבא עד דור אבותיו
 וגו'. המשורר ממשיך דברו אל לבו ואומר לעצמו. התבונן במה שאירע לאבותיו
 של זה העשיר. ותבין כי כמוהם גם בניהם לא יראו אור (החיים וההללחה)
 לעולם ועד. אבל ימותו בלא עתם. או יאבד העושר בענין רע. דור הוא זמן
 חיי האדם. ומלאו עתות ועתים על המאורעות והקורות המולאות את האדם.
 בידך עתותי (תהלים ל"א י"ו). והעתים אשר עברו עליו (סוף ד"ה א').
 וכן כאן דור אבותיו הוא זמן חיי אבותיו. והכוונה על עתותם וקורותם. וכן
 ואת דורו מי ישוח (ישעיה כ"ג ח') רש"י פירש על התלואות שעברו עליו.
 ור"ק פירש על הגדולה שחיה לו אחר הגלות. והנה שניהם פירשו דורו על
 הקורות המולאות אותו ומליצת תבא עד עיניה כאן ביאה והתקורות שכלית
 אל הדבר להתבונן בו. וקרוז לזה אבא בגבורות ה' אלהים (תהלים ע"א יו').
 הכוונה שיכנס בגבורות ה' בהתבוננותו ובדברו. וכן בתלמוד תאן לתנא קמא:

והמשורר מסיים ואומר אדם ציקר ולא יצין. והכוונה אדם שהוא עומד ציקר ועושר וכבוד. ולא יצין. ולא ישכיל להיטיב דרכיו. אך יצטח ברוב עשרו ולא ישים לבו רק להנאתו ולתענוגיו. הוא נמשל ודומה לבהמות — הפסוק הזה נאמר דרך התנגדות למה שאמר למעלה בשם העשירים ואדם ציקר כל ילן וגו' :

זה הוא מה שנראה לי בכוונת המזמור הסתום והסתום הזה. ויהי השלמת הפירוש הזה היום ל' ניסן תרכ"ד. פה רווינו Rovigo צבית ידידי ותלמידי אהובי מו"ה אברהם חי מיינשטער נ"י המורה לדקה בקהל הקדוש הזה. אשר צאתי כלל קורתו להשתעשע בחברתו קלת ימים; ה' יברכהו וישמרהו וישביעהו שובע שמחות. עם אשתו אשת חיל עטרת בעלה. ועם שלש בנותיו הלנועות והמשכילות. תהי ברכת ה' בכל אשר לו. ונגע לא יקרצ באהלו יאריך ימים על ממלכתו. לטובתו ולטובת בני קהלתו. אמן ואמן :